

Téma 8 - Ježíš Kristus, pravý Bůh a pravý člověk

1. Vtělení Slova

„Když se však naplnil čas, poslal Bůh svého Syna, narozeného ze Ženy“ (Gal 4, 4). Tak se naplňuje příslibení Spasitele, které Bůh učinil Adamovi a Evě poté, co byli vyhnáni z ráje: „Mezi tebe a ženu položím nepřátelství, i mezi símě tvé a símě její; ono ti rozdrťí hlavu a ty jemu rozdrťíš patu“ (Gn 3, 15). Tento verš z knihy Genesis je známý pod názvem protoevangelium, protože představuje první zvěst dobré zprávy o spáse. Tradičně se vykládá, že ženou, o níž se hovoří, je v bezprostředním smyslu jak Eva, tak v plném smyslu Maria; a že símě ženy se týká jak lidstva, tak Krista.

Od té doby až do okamžiku, kdy „se Slovo stalo tělem a přebývalo mezi námi“ (Jan 1, 14), Bůh připravoval lidstvo na to, aby mohlo přijmout s užitkem jeho jednorozeného Syna. Bůh si vyvolil izraelský národ za svůj lid, uzavřel s ním smlouvu, postupně ho formoval, zasahoval do jeho dějin, zjevoval mu své záměry skrze patriarchy a proroky a posvěcoval jej pro sebe. To vše bylo přípravou a předobrazem nové a dokonalé úmluvy, která měla být uzavřena v Kristu, úplného a konečného zjevení, které mělo být naplněno samým vtěleným Slovem.¹ Ačkoli Bůh připravil příchod Spasitele především skrze vyvolení izraelského národa, neznamená to, že by ostatní „pohanské“ národy opustil, neboť o sobě nikdy nepřestal vydávat svědectví (srov. Sk 14, 16–17). Boží prozřetelnost učinila, aby i pohané měli více méně jasné povědomí o potřebě spásy a aby se i v těch nejvzdálenějších končinách země uchovala touha po vykoupení.

Vtělení má svůj původ v lásce Boha k lidem: „V tom se ukázala Boží láska k nám, že Bůh poslal na svět svého jednorozeného Syna, abychom měli život skrze něho“ (1 Jan 4, 9). Vtělení je důkaz par excellence (po výtce) Lásky Boha k lidem, neboť v něm je to Bůh sám, kdo se dává lidem a bere na sebe účast na lidské přirozenosti v jednotě osoby.

Po pádu Adama a Evy v ráji má vtělení spásný a vykupitelský cíl, jak vyznáváme v Krédu: „Pro nás lidi a pro naši spásu sestoupil z nebe. Skrze Ducha svatého přijal tělo z Marie Panny a stal se člověkem“.² Kristus prohlásil sám o sobě, že „Syn člověka přišel hledat a zachránit, co zahynulo“ (Lk 19, 10; srov. Mt 18, 11) a že „Bůh přece neposlal svého Syna na svět, aby svět odsoudil, ale aby svět byl skrze něho spasen“ (Jan 3, 17).

Vtělení ukazuje nejen nekonečnou lásku Boha k lidem, jeho nekonečné milosrdenství, spravedlnost a moc, ale i spojitost s Božím plánem spásy. Hluboká Boží moudrost se projevuje ve způsobu, jakým se Bůh rozhodl zachránit člověka, čili ve způsobu, který nejlépe odpovídal jeho přirozenosti, tedy skrze vtělení Slova.

Ježíš Kristus, vtělené Slovo, „není ani mýtus, ani nějaká abstraktní představa; je to člověk, který žil v konkrétním kontextu a který zemřel poté, co prožil svůj vlastní život v průběhu dějin. Historické bádání o Něm je tedy požadavkem křesťanské víry“.³

Kristova existence je součástí nauky víry, jakož i to, že skutečně zemřel za nás a že třetího dne vstal z mrtvých (srov. 1 Kor 15, 3–11). Ježíšova existence je fakt dokázaný historickými vědami, především analýzou Nového zákona, o jehož historické hodnotě není pochyb. Existují i jiná dávná nekřesťanská, pohanská a židovská svědectví o existenci Ježíše. Nejsou proto přijatelné teze těch, kteří staví do protikladu historického Ježíše a Krista víry a obhajují domněnku, že téměř vše, co Nový zákon říká o Kristu, je výkladem víry, který učinili Ježíšovi učedníci, není to však jeho autentická historická postava, jež je pro nás ještě skryta. Tyto názory, v nichž se mnohdy skrývá silný předsudek proti tomu, co je nadpřirozené, nereflektují, že současné historické bádání shodně tvrdí, že způsob, kterým prvotní křesťanství představuje Ježíše, se zakládá na skutečných událostech, které se doopravdy staly.

12. vatikánský koncil, konst. *Lumen gentium*, 9.

21. cařihradský koncil, *Symbolum*, DS 150; srov. 2. vatikánský koncil, konst. *Lumen gentium*, 55.

3Mezinárodní teologická komise, Vybrané otázky z Christologie (1979). *Documentos 1969–1996*, 2. vyd., BAC, Madrid 2000, 221.

2. Ježíš Kristus, pravý Bůh a pravý člověk

Vtělení je „tajemstvím obdivuhodného spojení božské a lidské přirozenosti v jediné Osobě Slova“ (Katechismus, 483). Vtělení Božího Syna „neznamená, že Ježíš Kristus je zčásti Bůh a zčásti člověk, ani že je v něm beztvárně smíšeno božství s lidstvím. Stal se opravdu člověkem a přitom opravdu pravým Bohem. Ježíš Kristus je pravý Bůh a pravý člověk“ (Katechismus, 464). Božství Ježíše Krista, věčného Slova Boha, bylo prostudováno při pojednání o Nejsvětější Trojici. Zde se zaměříme především na to, co se vztahuje na jeho lidství.

Církev v prvních stoletích objasnila a obhájila tuto pravdu víry proti herezím, které ji překrcovaly. Již v 1. století považovali někteří křesťané židovského původu, tzv. ebionité, Krista za obyčejného, byť velmi svatého člověka. Ve 2. století se objevuje adopcionismus, jehož zastánci obhajovali názor, že Ježíš byl adoptivním synem Boha; Ježíš měl být pouze člověkem, v němž přebývá Boží síla; Bůh pro ně byl jedna jediná osoba. Tento blud byl odsouzen v roce 190 papežem sv. Viktorom, v roce 268 antiochijským koncilem a dále 1. cařihradským koncilem a římskou synodou v roce 382.⁴ Ariánský blud, který popíral božství Slova, popíral také to, že Ježíš Kristus je Bůh. Arius byl odsouzen 1. nicejským koncilem v roce 325. Také dnes církev opětovně připomíná, že Ježíš Kristus je Syn Boží, subsistující od věčnosti, a že při vtělení přijal lidskou přirozenost ve své jedinečné božské osobě.⁵

Církev dále čelila i jiným omylům, které popíraly skutečnost lidské přirozenosti Krista. Mezi tyto omyly spadají hereze, které odmítaly reálné Kristovo tělo a duši. Jednou z prvních herezí tohoto typu jsou různé obdoby doketismu, které mají gnostický a manichejský podtext. Někteří zastánci této hereze tvrdili, že Kristus měl buď nebeské tělo, nebo jeho tělo bylo pouze zdánlivé, nebo se zčistajasna objevilo v Judsku, aniž by se muselo narodit či růst. Již sv. Jan musel s těmito druhy omylů bojovat: „Mnoho svůdců se objevilo ve světě, kteří nevyznávají Ježíše jako Mesiáše, jenž přišel v těle“ (2 Jan 7; srov. 1 Jan 4, 1–2).

Arius a Apollinaris z Laodiceje popírali, že Kristus měl skutečnou lidskou duši. Apollinaris měl v této oblasti zvláštní vliv, který přetrval po několik staletí v pozdějších christologických sporech. Apollinaris se pokoušel obhájit jednotu Krista a jeho bezhříšnost a tvrdil, že Slovo nahradilo duchovou lidskou duši. Tato nauka však znamenala popření skutečného Kristova lidství, složeného, jako u všech lidí, z těla a duchové duše (srov. Katechismus, 471). Apollinaris byl odsouzen 1. cařihradským koncilem a římským synodem v roce 382.⁶

3. Hypostatická unie

Na počátku pátého století byla po předchozích kontroverzích zjevná potřeba pevného obhájení integrity lidské i božské přirozenosti v Osobě Slova; středem pozornosti christologie a patristické soteriologie se tak stává osobní jednotu Krista. K tomuto prohloubení přispěly nové diskuze.

První velký spor měl svůj původ v některých tvrzeních cařihradského patriarchy Nestoria, který ve svých projevech naznačoval, že v Kristu jsou dva subjekty: subjekt božský a subjekt lidský, které jsou navzájem spojené mravním poutem, ne však fyzicky. V tomto christologickém omylu má svůj původ Nestoriovo odmítnutí titulu Matka Boží, *Theotókos*, přisuzovaného Panně Marii. Maria měla být (podle něj) matkou Krista, ale ne Matkou Boží. Proti tomuto bludu připomněl sv. Cyril z Alexandrie a efezský koncil shromážděný v roce 431, že „Kristovo lidství nemá jiný subjekt než božskou osobu Božího Syna, který je přijal za vlastní ve chvíli svého početí... Proto efezský koncil prohlásil v roce 431, že Maria se opravdu stala Boží matkou pro lidské početí Božího Syna ve svém lůně“ (Katechismus, 466; srov. DS 250 a 251).

O několik let později se objevila monofyzitická hereze. Tato hereze má svůj původ v apolinarismu a v špatném pochopení nauky a vyjadřování sv. Cyrila ze strany Eutycha, staříčkého

⁴Srov. DS 151 a 157–158.

⁵Srov. Kongregace pro nauku víry, dekl. *Mysterium Filii Dei*, 21–II–1972. In: AAS 64 (1972) 237–241.

⁶Srov. DS 151 a 159.

archimandřity [opata]jednoho cařihradského kláštera. Eutyches mezi jiným tvrdil, že Kristus je jedna Osoba, která subsistuje v jedné jediné přirozenosti, neboť lidská přirozenost byla zničena přirozeností božskou. Tento omyl byl odsouzen papežem Lvem Velikým ve spisu *Tomus ad Flavianum*,⁷ skutečném pokladu západní teologie, a ekumenickým koncilem v Chalcedonu v roce 451; tento spis se stal nepostradatelným opěrným bodem christologie a praví: „Je třeba vyznávat jednoho a toho samého Syna a Pána našeho Ježíše Krista: dokonalého v božství a dokonalého v lidství“,⁸ a dodává, že spojení obou přirozeností je „bez směšování, beze změny, bez rozdělení, bez odloučení“.⁹

Chalcedonská nauka byla potvrzena a objasněna 2. cařihradským koncilem v roce 553, který předkládá autentickou interpretaci předchozího koncilu. Po několikerém zdůraznění jednoty Krista¹⁰ říká, že spojení obou přirozeností Krista se uskutečňuje podle hypostáze,¹¹ čímž je překonána dvojsmyslnost výroku sv. Cyrila, který hovořil o jednotě podle physis. V tomto duchu 2. cařihradský koncil rovněž naznačil, v jakém smyslu je třeba chápat známý výrok sv. Cyrila o „jedné vtělené přirozenosti Slova Božího“.¹² Sv. Cyril se domníval, že výrok pocházel od sv. Atanáše, ve skutečnosti však šlo o apolinářský podvrh.

V těchto koncilních definicích, jejichž cílem bylo objasnit některé konkrétní omyly a ne vykládat tajemství Krista v jeho celku, používali koncilní otcové jazyk své doby. Podobně jako Nicea použila výraz soupodstatný, Chalcedon používá termíny jako přirozenost, osoba, hypostáze atd. podle obvyklého významu, jaký tyto výrazy měly v tehdejší řeči a v soudobé teologii. Neznamená to, jak někteří tvrdili, že by se tím evangelijní poselství helenizovalo. Kdo se ve skutečnosti projevil jako striktně helenizující, byli právě ti, kdo předkládali bludné nauky, jako Arius a Nestor. Nedokázali rozpoznat omezení filozofického vyjadřování své doby ve vztahu k tajemství Boha a Krista.

4. Nejsvětější lidství Ježíše Krista

„Při vtělení byla lidská přirozenost přijata a nikoli zničena (GS 22, 2)“ (Katechismus, 470). Proto církev vyznávala „plnou skutečnost jak Kristovy lidské duše, s její rozumovou a volní činností, tak i jeho lidského těla. Zároveň však pokaždé musela připomínat, že Kristova lidská přirozenost náleží ve vlastním smyslu božské osobě Syna, jenž tuto přirozenost přijal. V ní vše, čím je, a vše, co koná, pochází od „jednoho z Trojice“. Boží Syn tedy sdílí svému lidství svůj vlastní osobní způsob existence v Trojici. Tím Kristus jak ve své duši, tak i ve svém těle vyjadřuje lidským způsobem božské jednání Trojice (srov. Jan 14, 9–10)“ (Katechismus, 470).

Kristova lidská duše je obdařena skutečným lidským poznáním. Katolická nauka tradičně učí, že Kristus jako člověk měl získané poznání, vlité vědění a blažené vědění vlastní blaženým v nebi. Kristovo získané vědění nemohlo být samo o sobě neomezené: „Proto Boží Syn mohl v okamžiku, kdy se stal člověkem, vzít na sebe to, že bude ‚prospívat moudrostí, věkem a oblibou,‘ (Lk 2, 52) a dokonce i potřebu získávat znalosti po lidském způsobu na základě zkušeností (srov. Mk 6, 38; 8, 27; Jan 11, 34)“ (Katechismus, 472). Kristus, v němž spočívá plnost Ducha svatého s jeho dary (srov. Iz 11, 1–3), měl též vlité vědění, to je poznání, které se nezískává přímo rozumem, ale je přímo vlito Bohem do lidského rozumu. Skutečně „Syn také projevoval ve svém lidském poznání božsky pronikavý vhled do skrytých myšlenek lidských srdcí (srov. Mk 2, 8; Jan 2, 25; 6, 61)“ (Katechismus, 473). Kristus měl také vědění vlastní blaženým v nebi: „Díky svému spojení s božskou moudrostí v osobě vtěleného Slova se Kristovo lidské poznání těšilo plnosti vědění o věčných záměrech, jež Kristus přišel zjevit (srov. Mk 8, 31; 9, 31; 10, 33–34; 14, 18–20. 26–30)“ (Katechismus, 474). Pro

⁷Srov. tamtéž, 290–295.

⁸Srov. tamtéž, 301; Katechismus, 467.

⁹Srov. tamtéž.

¹⁰Srov. tamtéž, 423.

¹¹Srov. tamtéž, 425.

¹²Srov. tamtéž, 429.

toto vše je třeba říci, že Kristus jako člověk je neomylný: přijmout u Něj nějakou chybu by znamenalo přijmout ji ve Slovu, jediné existující osobě v Kristu. Co se týče nějaké eventuální skutečné nevědomosti, je třeba mít na paměti, že „o čem uznává svou nevědomost (srov. Mk 13, 32), jinde o tom prohlašuje, že zjevit to není jeho posláním (srov. Sk 1, 7)“ (Katechismus, 474). Rozumí se, že Kristus si byl lidsky vědom toho, že je Slovo, i že má spasitelské poslání.¹³ Třebaže však katolická teologie říká, že Kristus měl již zde na zemi bezprostřední patření na Boha, vždy popírala u Krista existenci ctnosti víry.¹⁴

Proti bludům monoenergetismu a monotelismu, které logicky souvisely s předchozím monofyzitismem a tvrdily, že v Kristu je jedno jediné jednání nebo jedna jediná vůle, církev vyznala na 3. ekumenickém cařihradském koncilu v roce 681, že „Kristus má dvojí vůli a dvojí jednání, božské a lidské, nikoli protikladné, nýbrž spolupracující, takže Slovo, které se stalo tělem, chtělo lidsky v poslušnosti svému Otci všechno, o čem pro naši spásu božsky rozhodlo s Otcem a Duchem svatým (srov. DS 556–559). Kristova lidská vůle „následuje jeho božskou vůli bez vzpěčování a bez odporu, nýbrž spíše v podřízenosti oné všemohoucí vůli“ (Katechismus, 475). Jedná se o podstatnou otázku, neboť je přímo spojena s bytím Krista a s naší spásou. Svatý Maxim Vyznavač vynikl v tomto úsilí o doktrinální objasnění a zdařile využil známou část Písma obsahující modlitbu Ježíše na Olivové hoře, v níž se objevuje souhlas Kristovy lidské vůle s vůlí Otce (srov. Mt 26, 39).

Následkem duality přirozeností je i dualita jednání. V Kristu je dvojí jednání, božské, vycházející z jeho božské přirozenosti, a lidské, které vychází z jeho přirozenosti lidské. Hovoří se rovněž o teandrickém jednání s odkazem na ta jednání, v nichž je lidské jednání nástrojem božského jednání: je tomu tak v případě zázraků uskutečněných Kristem.

Realismus vtělení Slova se projevil také ve velkém christologickém sporu v období patristiky: jednalo se o spor o obrazy. Zvyk znázorňovat Krista na freskách, ikonách, reliéfech atd. je prastarý a existují o tom svědectví, která spadají až do druhého století. Obrazoborecká krize vznikla v Cařihradu na počátku 8. století a měla svůj původ v nařízení panovníka. Již dříve se v průběhu staletí objevovali teologové, kteří se stavěli pro, nebo proti používání obrazů, oba směry však spolu žily v míru. Ti, kdo byli proti, tvrdili, že Bůh není omezený a nemůže být proto uzavřen do linií tahů štětcem, že nemůže být opsán. Nicméně, jak ukázal sv. Jan Damašský, samotné vtělení opsalo neopsatelné Slovo. „Jelikož Slovo se stalo tělem přijetím pravého lidství, bylo Kristovo tělo omezené (...). Proto může být Kristova lidská podoba „vykreslena“ (Gal 3, 2)“ (Katechismus, 476). Na 2. ekumenickém nicejském koncilu v roce 787 „církev uznala oprávněnost toho, aby tato podoba byla zobrazována na posvátných obrazech“ (Katechismus, 476). „Vždyť individuální rysy Kristova těla jsou výrazem božské osoby Božího Syna. On totiž rysy svého lidského těla přijal za své do té míry, že jejich vyobrazení na posvátném obraze může být uctíváno, neboť věřící, který uctívá Kristův obraz, uctívá v něm osobu, jež je na něm znázorněna.“¹⁵

Kristova duše, protože není z podstaty božská, ale lidská, byla zdokonalována jako duše ostatních lidí, prostřednictvím habituální milosti, což je „stálý dar, trvalá a nadpřirozená dispozice, která zdokonaluje samu duši, aby ji učinila schopnou žít s Bohem a jednat z lásky k němu“ (Katechismus, 2000). Kristus je svatý, jak oznámil archanděl Gabriel Panně Marii při zvěstování: Lk 1, 35. Kristovo lidství je radikálně svaté, je pramenem a vzorem svatosti všech lidí. Vtělením byla lidská přirozenost Krista pozvednuta k většímu spojení s božstvím – s Osobou Slova –, než k jakému kdy může být nějaké stvoření pozvednuto. Z pohledu Pánova lidství je hypostatická unie největším darem, jaký kdy mohl být udělen, a bývá známa pod názvem milost spojení. Skrze habituální milost byla Kristova duše zbožštěna touto přeměnou, jež pozvedá přirozenost a jednání duše až na úroveň niterného života Boha a poskytuje jeho nadpřirozenému jednání přirozenost, kterou by jinak

¹³Srov. Mezinárodní teologická komise, *Vědomí, jaké měl Ježíš o sobě samém a o svém poslání* (1985). In: ID, *Documentos 1969–1996*, 2. vyd. BAC, Madrid 2000, 377–391.

¹⁴Srov. Kongregace pro nauku víry, *Oznámení*, č. V, 26–XI–2006.

¹⁵2. nicejský koncil, DS 601.

nemělo. Jeho plnost milosti zahrnuje také existenci vlitých milostí a darů Ducha svatého. Z této plnosti milosti Krista „jsme všichni obdrželi milost nad milost“ (Jan 1, 16). Milost a dary byly Kristu darovány také s ohledem na jeho poslání nového Adama a Hlavy církve. Proto se hovoří o kapitální milosti v Kristu, která se neliší od osobní milosti Pána, ale je jedním aspektem této stejné milosti, která zdůrazňuje jeho posvěcující působení na členy církve. Církev skutečně je „Kristovo tělo“ (Katechismus, 805), Tělem, „jehož hlavou je Kristus: ona žije z něho, v něm a pro něho“ (Katechismus, 807).

Srdce vtěleného Slova. „Ježíš nás všechny a každého z nás miloval za svého života i ve své agonii a smrti a vydal se za každého z nás, protože on mě miloval a za mě se obětoval. Miloval nás všechny svým lidským srdcem“ (Katechismus, 478). Proto Ježíšovo božské Srdce je symbolem par excellence lásky, jíž miluje neustále věčného Otce a všechny lidi (srov. tamtéž).

José Antonio Riestra

Základní použitá literatura

– Katechismus katolické církve, 422–483.

– Benedikt XVI.–Joseph Ratzinger, *Ježíš Nazaretský*. Barrister&Principal 2011.